

Noi abordări ale ciclurilor de afaceri în știința economică contemporană

Monica DOBRESCU

Academia de Studii Economice, București
monicam_dobrescu@yahoo.com

Claudia Elena PAICU

Academia de Studii Economice, București
claudiapaicu@yahoo.com

Rezumat. *În prezent, o mare parte a economiștilor consideră că problemele centrale ale economiei sunt, în esență, aceleași ca în momentul publicării „Teoriei generale a folosirii mâinii de lucru, a dobânzii și a banilor”. Sub o formă sau alta, economiștii încearcă să găsească răspunsuri la întrebări de genul: Cum ar putea fi explicate ratele de creștere diferite și fluctuațiile economice de amplitudini diferite constatate în rândul economiilor naționale? Care sunt politicile economice adecvate pentru a soluționa problemele creșterii și ciclicității? Atât noii clasici, cât și noii keynesieni au realizat progrese substanțiale în cadrul propriilor paradigme de cercetare: pentru a explica fluctuațiile economice, noii clasici pun accent pe perturbațiile de ordin tehnologic, pe substituirea intertemporală a timpului liber și pe ciclurile reale de afaceri; pe de altă parte, noii keynesieni vorbesc în prezent de concurența monopolistică, de menu costs sau de efficiency wages. În termeni generali, noii clasici continuă să creadă că ciclul de afaceri poate fi înțeles în cadrul unui model al pieței tinzând către echilibru, în vreme ce noii keynesieni consideră că explicarea fluctuațiilor economice cade pe seama unor eșecuri ale pieței sub diferite forme.*

Lucrarea de față se concentrează asupra principalelor direcții de cercetare ale noii școli clasice în domeniul teoriei ciclurilor de afaceri, în cadrul acestei școli progresele teoretice fiind semnificative în ultimele patru decenii.

Cuvinte-cheie: cicluri monetare de afaceri; cicluri reale de afaceri; teoria ajustărilor sectoriale; neutralitate monetară; modelul market-clearing.

Coduri JEL: E30, E31, E32.

Coduri REL: 8H, 8M.

La baza revoluției „anticipărilor raționale” și a apariției noii macroeconomii clasice au stat predicțiile lui Friedman și Phelps cu privire la compromisul inflație – șomaj: ei au argumentat că inflația susținută nu poate avea vreun efect, deoarece indivizii sunt preocupați de variabilele reale, și nu de cele nominale: odată ce aceștia anticipează o inflație susținută, ei își vor ajusta deciziile privind prețurile și nivelul de ocupare în consecință, ceea ce înseamnă că inflația nu poate determina o reducere permanentă a șomajului. Cei doi economiști au meritul de a fi pregătit terenul pentru afirmarea unei noi teorii a ciclului de afaceri – teoria monetară a lui Robert Lucas (Lucas Jr., 1972, pp.103-124). Astfel, Friedman a evidențiat faptul că anticipările agenților se ajustează treptat la modificările permanente ale ratei inflației; totuși, această ajustare treptată implică posibilitatea existenței temporare a unui șomaj scăzut atunci când economia este stimulată, de exemplu, printr-o politică monetară expansionistă. În final însă, expansiunea monetară se va traduce printr-un nivel sporit al prețurilor, iar șomajul va reveni la nivelul corespunzător variabilelor reale din economie.

În acest context a apărut în 1972 formularea inovatoare a lui Lucas, formulare care pleacă însă de la o întrebare aproape la fel de veche ca și știința economică: În ce mod influențează modificările politicii monetare inflația, producția și, respectiv, șomajul? Și dacă răspunsul la această întrebare face chiar și în prezent obiectul unor vii controverse, există totuși o observație care pare a fi confirmată, dincolo de orice îndoială, de către evidențele empirice: în perioadele de expansiune, rata de creștere a agregatelor monetare se situează peste medie, în vreme ce în perioadele de recesiune rata de creștere se situează sub medie. Contribuția lui Lucas este bidirecțională: în plan teoretic, el a elaborat și analizat un mecanism specific prin care instabilitatea monetară conduce la fluctuații ale producției și ratei inflației. În cadrul acestui mecanism, indivizii ce dispun de informații limitate identifică perturbațiile monetare ca fiind modificări ale prețurilor relative, ceea ce conduce la fluctuații ale producției agregate. Modelul lui Lucas pleacă de la presupuziția că indivizii sunt mai informați în ceea ce privește prețul bunurilor pe care le produc față de prețul bunurilor pe care le achiziționează. În consecință, ei tind să confunde mișcările nivelului general al prețurilor – irelevante în cadrul modelului – cu mișcări ale prețurilor relative – care prezintă relevanță pentru agenții economici. În situația unei inflații neanticipate, indivizii deduc că prețurile relative ale bunurilor pe care le produc sunt temporar ridicate, fapt care îi determină să sporească cantitatea oferită.

Lucas își construiește modelul într-un cadru propus inițial de Paul Samuelson (1958, pp. 467-482), în care există două generații de indivizi – tineri și bătrâni, din care doar prima categorie poate produce bunuri, dar ambele

categoria consumă – și un singur bun, care nu poate fi depozitat. În acest tip stilizat de economie, atât generațiile actuale, cât și cele viitoare trebuie să găsească un mecanism prin care să transfere o parte a producției fiecărei perioade către generația în vârstă. Pentru scopul analizei lui Lucas însă, prezintă interes un alt instrument care poate îndeplini aceeași funcție – banii. În această situație, generația în vârstă oferă banii de care dispune în schimbul bunurilor pe care le consumă. Tinerii, pe de altă parte, sunt dispuși să vândă o parte a producției lor, în ideea că generațiile viitoare, la rândul lor, le vor oferi bunuri în schimbul banilor. În alegerea cantității pe care să o ofere pe piață, ei vor trebui să anticipeze valoarea banilor în momentul când vor fi bătrâni. Iar valoarea banilor depinde, în mod normal, de deciziile generației viitoare și, deci, de anticipările pe care le va face generația viitoare. Aceasta înseamnă că luarea unor decizii raționale de către generația prezentă presupune anticiparea anticipărilor altor indivizi.

În această economie, noțiunea de echilibru presupune ca anticipările sau previziunile prețurilor viitoare să coincidă cu prețurile efective care vor prevala în viitor; altfel spus, echilibrul implică un asemenea preț și o asemenea cantitate de bunuri oferite spre vânzare încât cantitatea de bani adusă de generația în vârstă pe piață să coincidă cu cantitatea de bani pe care generația tânără dorește să o dețină în viitor. Acest model de tip *market-clearing* al economiei se caracterizează prin faptul că unitățile monetare în care sunt exprimate prețurile nu au niciun efect asupra variabilelor reale, cu alte cuvinte banii sunt neutri.

Alte genuri de injecții monetare pot sau nu să fie neutre. Să presupunem, de exemplu, că autoritatea monetară decide să extindă cantitatea de bani la o rată constantă de creștere și realizează acest lucru oferind în mod continuu generației în vârstă bani, într-o sumă globală, adică independent de cantitatea de bani pe care o deține fiecare. O astfel de injecție va avea în mod normal efecte inflaționiste, ducând la o creștere constantă a prețurilor. Lucas, însă, caută să creeze un cadru în care o expansiune a cantității de bani creează inițial o amplificare a activității economice, așa cum sugerează evidențele empirice, iar pentru acest scop, mecanismul prezentat mai sus nu funcționează în direcția dorită.

Pe de altă parte, există modalități de a injecta bani în economie care, deși determină o inflație continuă, nu modifică deciziile asupra variabilelor reale. În exemplul de mai sus, în cazul în care generația în vârstă primește banii respectivi proporțional cu cantitatea de bani pe care o deține fiecare, moneda este neutră, pentru că acest gen de injecție conservă puterea de cumpărare a banilor de care va dispune generația tânără atunci când se va retrage din activitate.

Tocmai pentru a putea așeza în centrul modelului mecanismul informațional, Lucas pleacă de la presupuziția că transferurile sunt proporționale, deci neutre în planul activității reale; el construiește un model de economie format din două insule, fiecare având același număr de persoane în vârstă. Numărul persoanelor tinere și apte de muncă este fix, dar acestea sunt distribuite la întâmplare între cele două insule. În plus, cantitatea de bani este constantă. Pe insula cu puțini tineri prețul va fi ridicat, deoarece producătorii sunt în număr mic, ceea ce le va semnala faptul că ar trebui să producă mai mult; invers, pe insula cu mulți tineri, prețul va fi mic, determinându-i să producă mai puțin. În această economie, pe una din insule producția este peste valoarea medie, iar pe cealaltă sub valoarea medie. În acest caz, producția totală de pe cele două insule fluctuează în timp în funcție de distribuția tinerilor între cele două insule, însă aceste fluctuații nu au legătură cu ciclul de afaceri: una din trăsăturile esențiale ale ciclicității este aceea că toate sectoarele economiei evoluează împreună.

Dacă adăugăm în plus perturbații monetare, atunci o injecție de bani în economie determină creșterea prețurilor. Pentru o persoană tânără, această creștere poate avea două explicații: (i) prețurile pot fi mari datorită perturbațiilor monetare, caz în care decizia optimă este de a menține producția constantă sau, (ii) prețurile pot fi mari datorită numărului mic de producători existenți pe insulă, caz în care decizia optimă este de a spori producția. Dacă producătorul nu știe exact care este explicația, atunci cea mai bună decizie este un compromis între cele două extreme, așa încât, în ansamblu, producția crește. Așadar în această economie, prețurile depășesc nivelul mediu exact atunci când producția este peste medie, respectiv atunci când rata creșterii cantității de bani este peste medie. În cazul în care mărimea perturbației monetare este cunoscută de către agenți, nu există motive de confuzie privind cauza creșterii prețurilor, iar perturbațiile monetare sunt neutre. Cu alte cuvinte modelul presupune o distincție clară între fluctuațiile monetare anticipate – care sunt neutre – și cele neanticipate – care afectează variabilele reale, tocmai de aceea mecanismul informațional joacă rolul esențial în cadrul modelului.

În fine, modelul ciclului de afaceri propus de Lucas are în același timp o consecință importantă în planul politicii monetare; în esență, această consecință nu este nouă, ea a fost formulată inițial de către Milton Friedman, și iată că își găsește o confirmare și în modelul lui Lucas: astfel, pornind de la implicațiile modelului, autorul argumentează că cea mai bună regulă de politică monetară constă în fixarea unei rate anuale stabile de creștere a masei monetare; acestea i se adaugă o serie de reguli în planul fiscalității și al cheltuielilor publice însă ele sunt în mod necesar reguli minimale. Într-un fel, cea mai bună politică economică, în perspectiva noilor clasici, este absența politicii economice.

Prezentarea modelului ciclului monetar al lui Lucas impune, de asemenea, evidențierea unei posibile comparații cu teoria austriacă a ciclului de afaceri, în baza unor similitudini existente între cele două teorii; în plus, o serie de economiști austrieci susțin că teoria lui Hayek a reprezentat chiar sursa de inspirație a noilor clasici. Astfel, atât în abordările lui Lucas (1981) și ale lui Barro (1981), cât și în modelele lui Mises și Hayek, la originea ciclului de afaceri stau dificultățile agenților de a interpreta semnalele transmise de prețuri. Similitudinea se oprește însă aici, pentru că cercetările celor două școli urmăresc scopuri finale diferite: Hayek explică ciclul de afaceri în termenii inconsistenței sau neconcordanței multitudinii de planuri individuale ale agenților; Lucas, pe de altă parte, caută să facă predicții ale comportamentului „agentului individual reprezentativ” pe parcursul ciclului.

În termeni generali, ciclul de afaceri poate fi descris de o asemenea manieră, încât această descriere să corespundă ambelor teorii, diferențiindu-le de teoriile de inspirație keynesiană sau marxistă, de exemplu. Numitorul comun poate fi identificat în reacțiile participanților la o modificare a prețurilor ale cărei origini pot fi monetare, reale sau o combinație a celor două. Chiar dacă austriecii au în vedere prețul creditului, în vreme ce noii clasici iau în considerare prețul producției de bunuri, cele două teorii converg către un punct comun: agenții economici nu sunt capabili să distingă cu ușurință – respectiv, fără costuri – în modificarea de ansamblu, componenta reală de cea monetară.

Atât în teoria austriecilor, cât și în cea a noilor clasici, modul în care vor reacționa agenții economici depinde de originea sau cauza modificării prețurilor: dacă aceasta reflectă o modificare a realităților economice, atunci se impune simultan o ajustare a variabilelor reale; dacă, dimpotrivă, modificarea prețurilor este rezultatul perturbațiilor monetare, atunci o asemenea ajustare nu este doar inutilă, ci chiar dăunătoare. Însă până la determinarea naturii reale a modificării prețurilor, agenții vor reacționa – cel puțin parțial – ca și cum ea ar fi de natură reală. În cazul în care modificarea prețurilor are numai cauze pur monetare, agenții își re-ajustează activitățile la nivelul anterior în momentul în care realizează adevărata cauză. În acest fel, ambele școli admit existența unei nonneutralități sistematice semnificative în perioada în care economia se ajustează la cantitatea sporită de monedă.

Un element de diferențiere între cele două teorii este modul specific de declanșare și derulare a ciclului de afaceri; în cei mai simpli termeni, în viziunea noilor clasici, reacția inițială a agenților îmbracă forma unei creșteri a producției și a volumului ocupării, în urma sporirii prețurilor nominale ale bunurilor; în viziunea austriecilor ea se manifestă sub forma angajării unui volum nesustenabil de investiții, ca răspuns la o rată a dobânzii artificial redusă. Odată aflată adevărata cauză a modificării prețurilor, reacția agenților se

concretizează în întoarcerea la nivelul inițial al ocupării – în teoria noilor clasici, respectiv în lichidarea malinvestițiilor – în teoria austriecilor.

Mai mult, cele două teorii se diferențiază una de cealaltă prin modul de abordare a noțiunii de echilibru. Teoria noii școli clasice demonstrează faptul că în economie are loc o evoluție ciclică a variabilelor macroeconomice, fără a fi încălcate însă condițiile echilibrului general – acestea sunt respectate de-a lungul întregului ciclu de afaceri. Din punct de vedere metodologic, modelul nu abandonează nicio clipă ipoteza market-clearing: fiecare fază a ciclului de afaceri trebuie reprezentată drept un set de prețuri și cantități de echilibru pentru a putea fi înțeleasă.

Acest mod de abordare este străin austriecilor, în viziunea cărora ciclul de afaceri reprezintă manifestarea unui dezechilibru intertemporal sistematic. În formularea austriacă, însuși limbajul utilizat pentru a descrie ciclul economic este un limbaj al dezechilibrului, iar conceptul de echilibru se definește prin raportare la condițiile inițiale – anterioare expansiunii – și facilitează analiza dezechilibrului generat de politica creditului ieftin.

Acestea sunt, în esență, principalele similitudini și diferențe între cele două teorii. Există, într-adevăr, multe asemănări între cele două teorii – chiar și în ceea ce privește implicațiile de politică economică; nu înseamnă totuși că aceste asemănări permit catalogarea teoriei austriece drept sursă de inspirație pentru noii clasici: cele două teorii diferă nu doar prin unghiul de abordare, ci mai ales prin deosebirile de ordin metodologic, care le distanțează în mod hotărâtor una de cealaltă.

Concluzionând, primele modele ale noilor clasici au încercat să construiască un *ciclu monetar de afaceri*, și în cadrul acestui demers ele s-au desprins într-o oarecare măsură de paradigma walrasiană, prin presupuziția informațiilor imperfecte relative la prețuri. În acest context, modelele noilor clasici susțin că oferta depinde de abaterea inflației reale față de cea anticipată, ipoteză utilizată de către Friedman și Phelps la încorporarea anticipărilor în modelul curbei Phillips. Deși acest gen de modele ale ciclului de afaceri a fost în centrul atenției în perioada anilor '70, în perioada recentă el a atras foarte puțini partizani, iar motivul acestui declin de popularitate nu este tocmai clar. Oponenții săi susțin că confuziile în privința nivelului prețurilor nu pot fi atât de mari încât să genereze modificările ample ale producției și ocupării observate de-a lungul unui ciclu de afaceri. De asemenea, evidențele empirice au fost în general nefavorabile, însă nu putem afirma că există dovezi ferme pentru care acest tip de modele a fost abandonat.

Barro (1984, pp.179-182) afirmă că această teorie bazată pe ipoteza anticipărilor raționale, precum și cercetările empirice adiacente nu au oferit o analiză clară nici în privința nonneutralității banilor, nici în domeniul ciclicității

economice în general. Neajunsurile principale ale acestei teorii, afirmă Barro, apar în tentativa de a explica non-neutralitatea monedei, care este cea mai spinoasă problemă în macroeconomie, făcând chiar în prezent obiectul unor puternice controverse.

Odată cu abandonarea modelelor monetare ale ciclului de afaceri, majoritatea reprezentanților noii macroeconomii clasice au demarat, începând cu deceniul 9, analize ce atribuie fluctuațiile ciclice unor perturbații reale din economie. Aceste teorii ale ciclurilor reale de afaceri (Long, Plosser, 1983, Barro, King, 1984, Prescott, 1986), conform cărora fluctuațiile în activitatea economică reală au la bază șocuri în tehnologia existentă pornesc de la presupuziția că în rata schimbărilor tehnologice există fluctuații mari și întâmplătoare. Deoarece aceste fluctuații în tehnologie conduc la fluctuații ale prețurilor relative, indivizii, în mod rațional, își modifică oferta de muncă și nivelul consumului. În aceste condiții, ciclul de afaceri reprezintă de fapt răspunsul natural și eficient al economiei la modificările în tehnologia de producție disponibilă.

Așa cum spuneam, modelele *real business cycle* pun accent pe șocurile în tehnologie sau alte perturbații vizând latura ofertei ca fiind determinanții centrali ai ciclicității, acordând în același timp, un rol important elementelor dinamice ce influențează modalitățile de propagare a șocurilor. Acestea sunt modele ale echilibrului ce încorporează piețe competitive și agenți mânați de un comportament optimizator. Și chiar dacă aceste teorii demitizează șocurile monetare, analiza mecanismelor de propagare a undelor ciclului de afaceri poate fi aplicată cu succes atât în cadrul modelelor ciclurilor reale, cât și al celor inițiale – de origine monetară. Deosebirea este aceea că în teoriile reale orice corelație pozitivă între producție și masa monetară reflectă – așa cum am menționat deja – răspunsuri endogene ale agregatelor monetare.

În ceea ce privește confirmarea empirică a acestor teorii, afirmă Barro, rezultatele sunt în multe privințe concordante cu caracteristicile observate ale ciclurilor de afaceri. De exemplu, teoriile reale ale ciclurilor de afaceri estimează cu acuratețe variațiile relative ale consumului, investițiilor, stocurilor de capital și volumului de muncă din economie, explicând totodată comportamentul prociclic al acestor mărimi. Totuși, ele tind să exagereze evoluția prociclică a productivității, ratelor reale ale dobânzii și salariilor reale.

Pentru a putea explica recesiunile în cadrul teoriilor ciclurilor reale, trebuie să admitem existența unor perturbații tehnologice sau de altă natură ale ofertei – atât favorabile, cât și nefavorabile. În acest context, unii critici ai acestor teorii susțin că regresul tehnologic nu este posibil, afirmație care poate fi combătută prin câteva contraexemple. În afară de șocurile tehnologice, alte circumstanțe care ocazionează șocuri negative asupra producției sunt

cartelizarea piețelor, eșecul recoltelor agricole sau grevele. Este foarte posibil ca și prăbușirea sistemului financiar și de credit – așa cum s-a întâmplat în SUA în timpul Marii Depresiuni – să poate fi privită ca un șoc nefavorabil.

Versiunile inițiale ale teoriilor ciclurilor reale reflectă optimul paretian și demonstrează că fluctuațiile activității economice nu sunt un motiv întemeiat pentru a promova intervenția statului prin politici de stabilizare. Șocurile negative și recesiunile sunt doar evenimente nefericite sau nefavorabile, iar autoritățile nu pot face nimic pentru a îmbunătăți situația.

Unul din punctele forte ale acestei teorii îl reprezintă fundamentarea sa riguroasă pe principii microeconomice. Modelele ciclurilor reale de afaceri sunt, de regulă, modele intertemporale standard ale echilibrului general, utilizate în mod obișnuit în studiul creșterii economice și modificate doar în mică măsură pentru a încorpora schimbările întâmplătoare în tehnologie. Mai mult, ele oglindesc – chiar surprinzător de bine – comportamentul unor serii temporale importante. Mai mult, o serie de reprezentanți ai noii școli clasice susțin că ciclul de afaceri nu reprezintă nicio surpriză, nicio enigmă: deoarece fluctuațiile economice sunt o implicație naturală a modelelor standard de creștere, surprinzător ar fi să nu constatăm existența ciclurilor în realitatea vieții economice.

Într-un articol dedicat ciclurilor reale de afaceri, Mankiw (1989, pp. 79-90) afirmă că multe din contribuțiile teoretice inițiale ale noilor clasici au încercat să distrugă dihotomia clasică, fără a abandona însă axioma fundamentală *market-clearing* (Lucas, 1973, pp. 326-334). Aceste modele – al căror element central este ipoteza informației imperfecte referitoare la prețuri – au exercitat o adevărată fascinație în deceniul 8, însă au atras relativ puțini adepți în deceniul următor. Motivul principal identificat de Mankiw: este greu de crezut că confuziile agenților cu privire la prețuri sunt suficient de puternice pentru a genera modificările ample ale variabilelor reale manifestate pe parcursul ciclului.

Prin opoziție atât cu modelele de orientare keynesiană, cât și cu primele modele ale noilor clasici, teoria ciclurilor reale de afaceri îmbrățișează dihotomia clasică; în primul rând, aceasta susține irelevanța absolută a politicilor monetare, negând astfel un principiu aproape unanim acceptat la sfârșitul anilor '70; în altă ordine de idei, teoria ciclurilor reale de afaceri nu acordă variabilelor nominale – precum oferta de bani sau nivelul prețurilor – niciun rol în explicarea fluctuațiilor variabilelor reale. În acest fel, teoria ciclurilor reale „împinge” modelul walrasian mai departe decât orice tentativă anterioară.

În evaluarea corectitudinii acestei teorii, se conturează două întrebări esențiale: Cum pot fi explicate fluctuațiile atât de ample ale producției și

ocupării? și, respectiv, De ce modificările unor variabile nominale – cum este oferta de bani – par totuși să aibă legătură cu mișcările variabilelor reale?

Conform teoriei ciclurilor reale, singurele forțe aflate la originea fluctuațiilor sunt acelea care afectează echilibrul walrasian – respectiv setul de cantități și prețuri relative care egalizează simultan cererea și oferta pe toate piețele din economie. În consecință, pentru a putea înțelege mecanismul ciclicității, trebuie să analizăm factorii fundamentali care modifică cererea și oferta pentru diferite categorii de bunuri și servicii. În modelele ciclurilor reale, fluctuațiile pot fi generate în principiu de numeroase tipuri de perturbații macroeconomice, însă perturbațiile de ordin tehnologic sunt cele mai frecvente.

Una din observațiile empirice evidente pe care a trebuit să o soluționeze teoria ciclurilor reale este aceea că de-a lungul ciclului economic, consumul și timpul liber se mișcă în direcții opuse: când economia intră în recesiune, consumul scade și timpul liber crește și invers în cazul expansiunii. Explicarea sa este oarecum problematică pentru teoreticienii ciclurilor reale: consumul și timpul liber ar trebui, în principiu, să se miște în aceeași direcție, din moment ce amândouă reprezintă bunuri normale. În aceste condiții, noii clasici au încercat să explice de ce în timpul recesiunii indivizii consideră că e rațional să mărească volumul timpului liber, reducând simultan cererea de bunuri: prețul timpului liber relativ la bunuri – respectiv salariul real – scade în timpul recesiunii. În acest fel, o implicație esențială a teoriei ciclurilor reale o reprezintă evoluția prociclică a salariului real.

În cazul în care funcția de producție ar rămâne nemodificată și la originea fluctuațiilor s-ar afla șocurile asupra cererii, atunci generarea implicației unui salariu real prociclic ar ridica serioase dificultăți. Din moment ce forța de muncă utilizată este scăzută în timpul recesiunii, ne-am aștepta ca produsul marginal al muncii și, implicit, salariul real să fie ridicate; în condițiile unei funcții de producție constante, randamentele marginale descrescătoare ale muncii ar genera un salariu real contraciclic, și nu prociclic – așa cum e necesar pentru a explica fluctuațiile consumului și timpului liber.

În aceste condiții, noii clasici pleacă de la premisa că în rata modificărilor tehnologice există fluctuații substanțiale; în timpul recesiunii, tehnologia de producție disponibilă este relativ nefavorabilă, iar produsul marginal al muncii și, implicit, salariul real sunt scăzute. Drept răspuns, indivizii aleg să-și reducă consumul și să-și sporească timpul liber.

O concluzie extrem de interesantă a teoriei ciclurilor reale este aceea că, din moment ce fluctuațiile economice reprezintă o modificare a echilibrului walrasian, aceste fluctuații se caracterizează în realitate prin eficiență. În condiții de echilibru, atunci când preferințele și posibilitățile tehnologice sunt date, nivelul ocupării, al producției și consumului nu pot fi îmbunătățite. În

același timp, încercările autorităților de a modifica procesele alocative pe piețele private – cum ar fi politicile pentru stabilizarea șomajului – sunt, în cel mai bun caz, ineficiente, dar, cel mai adesea, dăunătoare, deoarece obstrucționează mecanismul „mâinii invizibile”.

Din toate implicațiile teoriei ciclurilor reale, „optimalitatea” fluctuațiilor este, probabil, cea mai șocantă: nu există nicio îndoială că în timpul unei recesiuni nivelul bunăstării scade comparativ cu expansiunea care a precedat-o. Teoriile keynesiene explică reducerea bunăstării printr-un eșec de coordonare: deoarece salariile și prețurile nu se ajustează instantaneu pentru a echilibra cererea și oferta, o serie de schimburi reciproc avantajoase nu se realizează în timpul recesiunii. Prin contrast, teoria ciclurilor reale refuză această ipoteză, motivând declinul gradului de bunăstare prin declinul capacităților tehnologice ale societății.

Teoreticienii ciclurilor reale pleacă de la premisa că fluctuațiile gradului de ocupare sunt exclusiv voluntare, cu alte cuvinte că economia se situează permanent pe curba ofertei de muncă. Totuși, de-a lungul ciclului, gradul de ocupare variază substanțial, în vreme ce determinanții ofertei de muncă – salariul real și rata reală a dobânzii – variază doar în mică măsură. Pentru a se conforma acestei observații, modelele ciclurilor reale introduc premisa unei înclinații a indivizilor către realocarea în timp a loisir-ului. În aceste condiții, indivizii vor reduce semnificativ cantitatea de muncă oferită ca răspuns la scăderi mici și temporare ale salariului real sau ale ratei reale a dobânzii. Această ipoteză nu este însă plauzibilă, evidențele econometrice evidențind o înclinație redusă a indivizilor de a substitui loisir-ul în timp. Dacă loisir-ul ar avea un grad ridicat de substituibilitate – așa cum presupun modelele ciclurilor reale – atunci indivizii care anticipează creșterea salariului real ar trebui să muncească mai puțin în prezent și mai mult în viitor și invers în cazul anticipării unei scăderi a salariului real. Însă studiile ofertei individuale de muncă arată că modificările anticipate ale salariului real conduc doar la mici modificări ale cantității de muncă depuse: indivizii nu reacționează la modificări anticipate ale salariului real printr-o realocare substanțială a loisir-ului în timp (Ball, 1985, Altonji, 1986).

Teoria ciclurilor reale de afaceri contrastează puternic cu viziunea consensuală a anilor '60, printr-o serie de presupoziii care acum 30 de ani ar fi părut ridicole, ele fiind chiar și în prezent chestiuni extrem de controversate. În primul rând, teoria ciclurilor reale de afaceri pleacă de la ipoteza că economia înregistrează modificări ample și bruște în tehnologiile disponibile de producție. Multe modele ale ciclurilor reale explică recesiunile ca fiind perioade de regres tehnologic, respectiv declinuri în abilitatea tehnologică a societății. Oponenții acestei teorii (printre aceștia se numără N. Gregory Mankiw și L. Summers)

argumentează că ipoteza unor modificări ample ale tehnologiei – în special în ceea ce privește regresul tehnologic – nu este plauzibilă; dimpotrivă, afirmă aceștia, acumularea de cunoștințe și progresul tehnologic se realizează, de regulă, în mod treptat. În al doilea rând, teoria ciclurilor reale de afaceri presupune că fluctuațiile gradului de ocupare reflectă modificări în volumul de muncă pe care indivizii sunt dispuși să îl depună. Datorită faptului că gradul de ocupare fluctuează considerabil, în vreme ce determinanții ofertei de muncă – salariul real și rata reală a dobânzii – variază doar în mică măsură, aceste modele impun ca loisir-ul să fie puternic substituibil în timp. Această presupuziție este neconcordanță cu multe studii econometrice ale ofertei de muncă, studii ce evidențiază o elasticitate redusă a substituției intertemporale în perioadele de recesiune; mai mult, ea se află în contradicție și cu convingerile multor economiști conform cărora șomajul ridicat în perioadele de recesiune este în mare parte involuntar. În al treilea rând, teoria ciclurilor reale de afaceri presupune – din această presupuziție își trage de altfel și numele – că politica monetară este irelevantă în atenuarea fluctuațiilor economice. Anterior formulării acestei teorii la începutul anilor '80, majoritatea economiștilor era de acord asupra nonneutralității banilor; și deși capacitatea unei politici monetare sistematice de a stabili economia era o chestiune controversată, în același timp, era unanim acceptat faptul că o politică monetară necorespunzătoare poate destabiliza economia. În acest context teoreticienii ciclurilor reale au adus o nouă provocare, utilizând vechiul argument keynesian că orice corelație dintre cantitatea de bani și nivelul producției derivă din faptul că oferta de bani este un factor endogen.

Oponenții acestei teorii și-au manifestat în același timp scepticismul față de posibilitatea ca șocurile reale agregate să aibă o asemenea amploare și frecvență pentru a declanșa și explica ciclurile economice. În acest sens, ei susțin că exemplele concrete se limitează la șocurile petroliere și la eșecul recoltelor agricole, însă cercetări empirice ulterioare demonstrează că o dispersie mare a modificărilor în preferințe și tehnologii poate duce la efecte semnificative și persistente asupra producției agregate și ocupării (Lilien, 1982, pp. 777-793). În ansamblu, aceste cercetări evidențiază faptul că teoriile reale sunt promițătoare în explicarea fluctuațiilor bruște ale activității economice reale și a tendinței de creștere a ratei șomajului odată cu începutul anilor '70.

O altă mare obiecție față de teoria reală a ciclurilor de afaceri este aceea că nu abordează în mod corespunzător legătura dintre variabilele monetare și cele reale (Barro, 1984, pp. 179-182). În perioada anilor '30, afirmă Barro, principala asociere empirică între agregatele monetare și variabilele reale derivă nu din modificările bazei monetare, ci din fluctuații ale volumului intermedierei financiare, respectiv mărimea creditelor și a depozitelor. O reducere a

volumului intermedierei financiare nu este în esență, diferită de șocurile asupra funcției de producție, ea putând avea consecințe reale adverse asupra economiei; de aceea, problema ce trebuie soluționată nu privește motivul pentru care aceste crize, odată apărute, aveau consecințe grave asupra producției și ocupării; mai degrabă, trebuie găsită o explicație a motivelor apariției unor crize ocazionale în acea perioadă. Chiar în perioada postbelică, multe din datele empirice evidențiază faptul că legătura dintre monedă și activitatea economică reală reflectă fluctuații în volumul agregat al creditelor și depozitelor, și nu în baza monetară. În aceste condiții, banii apar mai degrabă ca un indicator al modificărilor apărute în condițiile de afaceri, decât ca un factor exogen cu influență majoră asupra variabilelor reale. Totuși, datele statistice referitoare la interacțiunea dintre baza monetară și variabilele reale sugerează o anumită nonneutralitate a monedei, care necesită explicații. Astfel, acest tip de legătură între variabilele reale și monetare se află în concordanță cu modelele bazate pe anticipări raționale ce accentuează rolul informației incomplete cu privire la prețuri și monedă, deci ar putea fi explicată pe baza acestora. Susținând ideea neutralității monedei, Barro afirmă că raționând de o asemenea manieră am putea rezolva acest puzzle al neutralității monedei: astfel, pe de o parte, multe din asocierile empirice între variabilele reale și monedă nu reprezintă în sine dovezi ale nonneutralității, iar, pe de altă parte, restul circumstanțelor considerate drept exemple ale nonneutralității banilor pot fi explicate cu ajutorul teoriilor deja existente.

În abordarea problemei ciclicității, modelele ciclurilor reale iau în considerare, în general, modificările tehnologice la scara întregii economii, ca și cum acestea ar avea loc într-un singur sector. Există însă și teorii care se concentrează asupra modificărilor tehnologice petrecute în diferite sectoare, evidențiind interacțiunile dintre sectoare (Long, Plosser, 1983, pp. 39-69). Toate aceste modele au la bază o premisă esențială: chiar dacă șocurile asupra unor sectoare diferite sunt independente, producțiile acestor sectoare evoluează împreună de-a lungul ciclului. De exemplu, un șoc nefavorabil asupra unui sector reduce nivelul de bunăstare al tuturor indivizilor, ceea ce determină o reducere a cererii pentru toate bunurile din economie.

Cercetările teoretice în domeniul modelelor multisectoriale au scos la iveală o premisă foarte interesantă: pentru ca aceste modele să funcționeze, este necesar ca numărul șocurilor sectoriale independente să fie relativ scăzut, iar sectoarele respective să facă obiectul unor perturbații tehnologice de amploare; dacă numărul sectoarelor este mare și forța de muncă este mobilă între sectoare, efectul la nivel agregat este aproape nul. Astfel, modelele multisectoriale sunt similare celor unisectoriale și, în plus, prezintă aceleași slăbiciuni: lipsa oricăror evidențe empirice directe care să ateste existența unor modificări tehnologice

ample și lipsa de fezabilitate a ipotezei unei puternice substituibilități intertemporale a loisir-ului.

În fine, o altă abordare multisectorială a ciclului de afaceri este teoria modificărilor sectoriale, care pune accent pe costul ajustărilor forței de muncă între diferite sectoare ale economiei (Lilien, 1982, Black, 1987). Ca și teoria ciclurilor reale de afaceri, teoria modificărilor sectoriale respectă dihotomia clasică, prin ignorarea rolului perturbațiilor monetare; dar spre deosebire de teoria ciclurilor reale de afaceri, ea se îndepărtează într-o anumită măsură de paradigma walrasiană, prin presupuziția că atunci când un lucrător se transferă dintr-un sector în altul, o perioadă de șomaj este inerentă, probabil pentru căutarea unui nou loc de muncă. În conformitate cu această teorie, recesiunile sunt perioade în care apar mai multe șocuri sectoriale decât în mod obișnuit și, în consecință, devine necesară o mai mare ajustare sectorială.

Acest tip de modele ale ciclurilor reale pare „mai plauzibil” decât cele bazate pe șocuri substanțiale ale productivității agregate și pe substituiri intertemporale. În acest sens, ipoteza că recesiunile sunt caracterizate de necesitatea stringentă a unei realocări intersectoriale pare mai realistă decât aceea că recesiunile sunt rezultatul unui regres tehnologic major, care face loisir-ul total neatractiv.

În prezent se derulează numeroase cercetări empirice pentru a confirma validitatea acestei teorii, însă datele disponibile nu par a sprijini, din păcate, teoria modificărilor sectoriale. În măsura în care în perioadele de recesiune avem de-a face cu un șomaj voluntar cauzat de transferul lucrătorilor către locuri de muncă din alte sectoare, ne-am aștepta să constatăm un șomaj ridicat în anumite sectoare ale economiei, concomitent cu un surplus al cererii de muncă în altele. Însă, în realitate, fluctuațiile economice se manifestă de o manieră total diferită: pe măsura creșterii șomajului în anumite sectoare, nu apar totuși oportunități suplimentare de muncă în celelalte (Abraham, Katz, 1986, pp. 507-522). Mai mult, deși teoria ajustărilor sectoriale susține că lucrătorii se deplasează între sectoare în perioadele de recesiune, studiile empirice evidențiază faptul că mișcarea acestora se manifestă de o manieră prociclică (Murphy, Topel, 1987, pp. 11-58). Toate aceste dovezi empirice sugerează faptul că o reconciliere plauzibilă între realitatea economică și teoria ajustărilor sectoriale este puțin probabilă. Susținătorii acestei teorii argumentează însă că evidențele empirice de acest gen nu sunt convingătoare. Deoarece procesul ajustării sectoriale necesită o perioadă de șomaj ridicat și venituri scăzute, există posibilitatea unei reduceri a cererii în toate sectoarele economiei. Astfel, este posibil să constatăm un șomaj ridicat în anumite sectoare și, în același timp, puține locuri de muncă disponibile în celelalte, chiar dacă, inițial, recesiunea a fost cauzată de necesitatea realocării forței de muncă

între sectoarele economiei. În măsura în care admitem validitatea acestui argument însă, nu mai este clar cum putem distinge empiric teoria ciclurilor reale, care pune accent pe fluctuațiile tehnologice pe ansamblul economiei, și chiar teoriile keynesiste ce evidențiază fluctuații ale cererii agregate.

În ansamblu, putem concluziona că aceste teorii ale ciclurilor reale au generat o perspectivă și tehnici noi pentru a modela domeniul macroeconomic și a imagina politicile economice. Însă nu este încă foarte clar în ce măsură aceste teorii contribuie la înțelegerea efectivă a mecanismului ciclicității sau la elaborarea de politici de către autorități

Bibliografie

- Altonji, J.G. „Intertemporal Substitution in Labor Supply: Evidence from Micro Data”, *Journal of Political Economy*, June 1986, part 2, p. 94
- Abraham, Katharine, Katz, L., „Cyclical Unemployment: Sectoral Shifts or Aggregate Disturbances?”, *Journal of Political Economy*, 94 (3), 1986
- Ball, L., Romer, D., „Real Rigidities and the Non-Neutrality of Money”, *Review of Economic Studies*, no. 57, April 1990
- Ball, L., „Intertemporal Substitution and Constraints on Labor Supply: Evidence from Panel Data”, manuscript, MIT, 1985
- Barro, R.J. „Rational Expectations and the Role of Monetary Policy”, *Journal of Monetary Economics*, vol. 2, 1976
- Barro, R.J. (1987). *Macroeconomics*, John Wesley & Sons, New York
- Barro, R.J. „Rational Expectations and Macroeconomics in 1984”, *AEA Papers and Proceedings*, vol.74, nr. 2, May 1984
- Friedman, M. „The Role of Monetary Policy”, *American Economic Review*, no. 58, 1968
- Friedman, M. „Perspectives on Inflation”, *Newsweek*, 24 June, 1973
- Hall, R.E., „A Framework for Studying Monetary Non-Neutrality”, *NBER Working Paper* no. 3145, oct. 1989
- Lilien, D.M., „Sectoral Shifts and Cyclical Unemployment”, *Journal of Political Economy*, no. 90, 1982
- Long, J.B. Jr., Plosser, C.L., Lucas, R.E. Jr., „Real Business Cycles”, *Journal of Political Economy*, febr. 1983, p. 91
- Robert E. Jr., „Expectations and the Neutrality of Money”, *Journal of Economic Theory*, no. 4, April 1972
- Lucas, R.E. Jr., „Some International Evidence on the Output-Inflation Trade-off”, *American Economic Review*, 63(3), 1973
- Lucas, R.E. Jr., „Nobel Lecture: Monetary Neutrality”, *Journal of Political Economy*, vol. 104., no. 4, 1996
- Mankiw, N.G., „Recent Developments in Macroeconomics: A Very Quick Refresher Course”, *Journal of Money, Credit and Banking*, Aug 1988, Part 2
- Mankiw, N.G., „Real Business Cycles: A New Keynesian Perspective”, *Journal of Economic Perspectives*, vol.3, no.3, 1989

- Murphy, K., Topel, R., „The Evolution of Unemployment in the United States 1968-1985”, *NBER Macroeconomics Annual*, 1987, 2, pp. 11-58
- Phelps, E.S., „Money-Wage Dynamics and Labor Market Equilibrium”, *Journal of Political Economy*, 1968, no.76
- Phelps, E.S. (1970). *The New Microeconomics in Employment and Inflation Theory*, New York, Norton
- Samuelson, P., „An Exact Consumption-Loan Model of Interest with or without the Contrivance of Money”, *Journal of Political Economy*, no. 66, December 1958